

LETAMENDISME I UNITAT PSICO-SOMÀTICA

DISCURS LLEGIT EN LA XXII FESTA ANUAL DE L'INSTITUT

L'afany de renovació i de progrés, que és fonamentalment l'incentiu antitètic del tradicionalisme en tots els ordres de les activitats humanes, esdevé, sovint, la força cega que mena els ingenus i els indocumentats a picar l'ham del desencís.

Aquesta reflexió ens l'hem feta moltes vegades en constatar l'effimera durada de les hipòtesis i de les doctrines que, nascudes en el terreny de la Biologia pura, fracassen ben tost en fer llur projecció al camp de llurs aplicacions pràctiques, que és, sense cap mena de dubte, el de la Medicina.

En totes les branques de la Ciència i de cap a cap de l'Edat Moderna de la cultura, trobem *homes-antena*, captadors amatents de les darreres novetats, i, al costat d'ells, constatem la presència de veritables constellacions satèl·lits de *snoobs* propicis sempre a deixar-se entendre per les primícies no controlades de la darrera innovació captada. El que ja no trobem tan sovint és la ponderació escaient, potestativa de l'expert en cada matèria, el qual, a fi de comptes, és l'únic que està capacitat per a atorgar la categoria de novetat veritable a tot allò que els arrauxats i els *snoobs* accepten i difonen com a tal.

Si l'*home-antena* és jove, és curiós de veure com és inflada pel receptor la transcendència de la novetat captada, i fa bo de constatar com aquesta novetat esdevé factor catalític del sentiment fisiològic d'iconoclàstia que hi ha latent en la mentalitat immatura dels adolescents més ben dotats.

Sempre m'han encisat els espectacles de capgirament i de trencadissa promoguts per les joventuts afavorides, per voler dels déus, amb un fort neguit espiritual, car els abandaments de la joventut inconformista són indispensables a la bona marxa del progrés dels pobles. Per a assegurar el feliç retorn als millors punts de partida cal, gairebé sempre, enderrocar les baluernes bastides pels academismes decadents. Per a descobrir les rutes menadores a la veritat i a la bellesa calen, sovint, dreceres, trepitjar gatoses i aplanar obstacles, i això és tasca que correspon a les promocions més joves. Un retorn a Homer, a Plató, a Goya o a Bach se m'afigura impossible sense escometre les múltiples teratologies que n'obstrueixen el camí. Però aquesta tasca cal que la deleguem a la joventut perquè d'ella

és el privilegi de realitzar-la sense adonar-se que, bo i cercant nous ideals de superació, la realitat la mena, amb un si és no és de sornegueria, a trobar en els models clàssics el consol o la satisfacció que no semblaven possibles ni en el fort de la gesta subvertidora.

Si l'*home-antena* és, però, un ciutadà arribat a la maduresa, carregat d'experiència i guarit d'enlluernaments, sovint podreu observar que la mateixa innovació que provoca reaccions delirants en el jove, esdevé minimitzada o, cosa més freqüent encara, provoca l'abrandament de pretèrites vibracions apagades i suscita un gest de malfiança o un sentiment de rebuig que troba comodíssima expressió en aquella llatinada que fa: *Nihil novum sub sole*.

Aquestes consideracions me les ha suggerides la irrupció d'un nou concepte o, potser ho direm millor, d'un nou apellatiu en el camp de la Biologia i de la Medicina. Em refereixo al *Psico-somatisme* o *Medicina psico-somàtica*, que és l'expressió d'un sentit d'unitat que fa impossible de desglossar, en condicions de salut i de malaltia, les proporcions que corresponen a l'esperit i les que són potestatives de la part física en tota mena de funcions orgàniques.

Les observacions recollides pels metges americans entre els soldats de la darrera guerra han constituït particularment una deu immensa de material per a articles, conferències i llibres en els quals la paraula *psico-somatisme* és repetida constantment.

A casa nostra, la reacció davant la torrentada bibliogràfica que sobre Psico-somàtica ens arriba, ha estat ben especial. Els joves n'han pres nota sense engrescament. Els vells li han sortit al pas amb les pretèrites i arnades glòries del letamendisme. «Si psico-somatisme vol dir interpolació del cos en l'esperit o condicionament de l'esperit al soma», diuen els nostres metges que ratllen la setantena o que ja l'han sobrepassada, «el concepte no és pas cap cosa nova, perquè Letamendi ja fa molts anys que havia dit el mateix en definir i defensar el fons doctrinal o filosòfic de la seva medicina unitària». La veritat és, però, que ni Letamendi passà de fer una vaga afirmació teòrica ni els veterans letamendistes que el cop de roc ha fet ara saltar de les aigües mortes, no tenen cap dret a reclamar reivindicacions, car la prioritat que hauria correspost a la doctrina unitària és indefensible, per manca de mètode científic, enfront dels arguments amb què els pares del modern psico-somatisme han imposat i fan prevaler llur doctrina, també essencialment unitària com la del malaguanyat metge barceloní.

Letamendisme i psico-somatisme són dos conceptes no sobreposables a desgrat que ambdós tenen per comú denominador la unitat de les fenomenologies orgànica i psíquica. A la unitat psico-somàtica hom hi arriba per camins científics i Letamendi, enfarfegat de prejudicis filosò-

tics i matemàtics, no li arribà mai objectivament. El brillant polígraf barceloní, víctima del mal que matà a casa nostra totes les possibilitats científiques de la seva època, no passà d'ésser un simple divagador, àdhuc quan ja tota Europa i l'Amèrica del Nord eren abrindades per unes noves maneres de sentir i de comprendre la ciència al marge de les elucubracions. Deixeu-me fer una mica d'història d'aquell moment transcendental que féu de pont entre el segle XIX i el que vivim, que és quan la Biologia i les seves derivacions pràctiques s'alliberen d'esclavituds filosòfiques per a esdevenir la ciència autònoma que ens ha fornït tots els benefets meravellosos que devem als fisiòlegs, als farmacòlegs, als higienistes i als cirurgians.

Transportem-nos mentalment — per començar — al París de la segona meitat del segle XIX i constatem que són vives en els seus homes de ciència les influències filosòfiques de Maine de Biran, l'illustre pensador en el qual caldrà cercar l'origen de la Psicologia contemporània, fonamentada en l'observació interior ajudada per la Biologia, per la Fisiologia del sistema nerviós i per la Patologia mental. Remarquem, però, tot passant, que Biran, com molts psicòlegs del segle XIX, reclama encara per a l'estudi reflexiu de la consciència, la raó de les idees metafísiques, que són aplicades al conjunt del saber humà. I, dada interessant, remarquem també que, en fer irrupció la figura de Biran, el pensament francès està dominat pel sensualisme i que sota la influència d'aquesta ideologia i sense adonar-se'n, Biran i el seu contemporani Châteaubriand, creen el romanticisme que haurà d'informar durant molt de temps no solament el gust artístic, sinó totes les manifestacions del capteniment i de l'espiritualitat ciutadana.

Dins aquest ambient, en el qual França aconseguí de recuperar-se del traumatisme polític-econòmic que li havia inferit el rei de Prússia, excel·leixen i aviat fan escola, en el camp de la recerca biològica, dues figures excepcionals, Pasteur i Claude Bernard, que, sòbriament i obstinadament, laboren a benefici d'una total transformació dels conceptes científics al marge de tota mediatització filosòfica.

Pasteur, d'una banda, s'endinsa en la recerca del món dels infinitament petits anorreant de bell antuvi la monstruosa baluerna apriorística de Spallanzani. Pasteur, en efecte, posa fi a la doctrina de la generació espontània i damunt les desferres de l'esfondrament crea la Bacteriologia i la Immunologia, amb llurs transcendents aplicacions pràctiques, que són l'asèpsia i l'antisèpsia.

Claude Bernard, al mateix temps, convertint en realitats les genials intuïcions filosòfiques de Bacon de Verulam, s'enfronta amb la Metafísica corrent, que és l'obstaculitzadora secular del progrés de la Biologia, i, foragitant subjectivismes i adoptant un nou lèxic que s'ajusta millor a l'exposició de les noves idees, inaugura l'era de la Medicina experimental.

Així *experència* ja no serà d'ara endavant sinònim d'*experiment*. El mot *experència*, certament, podria seguir agermanat al concepte d'*empirisme*, si així ho volen els vells filòsofs, però, en canvi, el biòleg, desitjós d'un llenguatge escaient per a expressar-se d'acord amb els nous conceptes, qualificarà d'*empíric* tot allò que no és fruit d'experimentació a desgrat dels lligams que etimològicament pugui tenir amb l'*experència*. Per al biòleg, *experència* traduirà una posició passiva d'observació o de contemplació reiterada i, per contra, *experiment* i *experimentació* seran en el futur dos mots que faran referència a fenomenologia provocada. En aquest punt el divorci entre experimentalistes i aprioristes és absolut i estableix un abisme separador entre els filòsofs prebernardians i els biòlegs formats amb la preceptiva del gran fisiòleg del Col·legi de França, el qual rotundament i categòricament acabarà per dir que la Biologia únicament serà ciència veritable si aconsegueix desprendre's de tot allò que no sigui experimental.

Amb Claude Bernard i la seva escola experimentalista, el romanticisme opera en l'ordre especulatiu un fort descens i obre les portes al materialisme biològic. Amb l'arribada d'aquests nous aires la vella Metafísica inicia una prudent retirada per a deixar pas al positivisme de nou encuny en el qual el fet experimental pren el paper de protagonista.

Pràcticament, a la llum de les noves idees, la Filosofia esdevé Metodologia com a resultat de les exigències del moment i deixa de mediatitzar la tasca dels investigadors. Són interessants de llegir els comentaris que el gran clínic parisenc Lasègue va fer el 1860 al debat que sobre el vitalisme suscità a l'Acadèmia de Medicina de París la presentació d'uns estudis sobre l'acció terapèutica del perclorur de ferro. Lasègue, home d'una gran preparació filosòfica, però influït ja pels nous corrents, s'havia negat a intervenir en la discussió — que prengué proporcions extraordinàriament desorbitades i que transcendí a la premsa científica i sobretot a la mèdica — però publicà un estudi sobre la impertinència de debatre a les Acadèmies temes de filosofia quan el debat pot anar a caure exclusivament en els arabescos d'un simple castell de focs verbal. Ja havien passat — segons ell — els temps en què era permès de creure que les generalitats científiques podien ésser resumides en unes quantes proposicions aforístiques i que un cop establerts els principis hom en podia derivar les conclusions en forma natural i planera.

«És innegable», en efecte, «que tota la Geometria deriva d'un petit nombre d'axiomes i que l'ou conté en germen l'animal vivent», diu el gran clínic, «però a ningú no se li acudirà de pensar que per a ésser geomètra n'hi hagi prou amb saber les proposicions fonamentals, ni que per a ésser anatòmic no calgui altra feina que dissecar l'embrió. I, no obstant», afegeix, «això sembla que és el que s'esdevé quan en un debat acadèmic mediatitzat, l'eloqüència fa de complement o de farcit a qual-